

**Az importált elit: az előre eltervezett dzsentrifikáció hatásai egy vallási
közösség életére**

SVO426

2024. november 13.

Absztrakt

A dolgozatban a dzsentrifikáció, valamint a különböző irányból érkező fejlesztési stratégiák hatásai és eredményei kerülnek elemzésre, egy erdélyi település római katolikus közösségének példáján keresztül. A tanulmány alapját nyolc félig struktúrált mélyinterjú biztosítja, amelyek a gyülekezet plébánosával, a tősgyökeresekkel, a betelepülőkkel és egy, a közösségben több éve önkéntes alapon közösségfejlesztő munkát végző budapesti közgazdással készültek. Az interjú során feltett kérdések legfőképp arra a családpasztorációs programra irányultak, amely során húsz értelmiségi keresztény család költözhetett a templom köré, vállalva a helyi közösségi élet felpezsdítését. Az interjúkban megjelenő különböző szemszöget fényt deríthetnek a hipotézis érvényességére, amely értelmében a felülről szerveződő közösség- és vidékfejlesztési stratégiák esetén az előnyös kimenetel kizárólag a mély beágyazódás megvalósulásával jöhet létre. Mivel az integrációs folyamat jelenleg is zajlik, a településen végbemenő stratégia sikerességét egyelőre nem lehet egyértelműen megítélni. Azonban további kérdések is felmerülhetnek a helyi közösség jövőjével kapcsolatban, legfőképpen az, hogy az elkövetkezőkben az elmúlt tizenöt év során elindult folyamatok eredményeképp végül megszülethet-e az egységes helyi identitás.

Tartalomjegyzék

I.	Bevezetés	1
II.	Elméleti áttekintés	2
	II.1. A vidék- és területfejlesztés eszközei	2
	II.2. A lokális elit és a vidéki dzsentrifikáció	4
	II.3. Az alulról szerveződő kezdeményezések szerepe a helyi identitás kialakításában	7
III.	Remeteszeg relevanciája	8
IV.	Módszertan	9
V.	Az interjúk eredményei	10
	V.1. Háttér és betelepülés	10
	V.2. A kooperáció	15
	V.3. A betelepülő családok	17
	V.4. A fő konfliktusforrások	24
	V.5. A kezdeményezés sikeressége	26
	V.6. Jövőkép	29
VI.	Összefoglalás	30
VII.	Felhasznált irodalom	32

I. Bevezetés

„Tudod, amikor távlatokban dolgozol, néha a pillanatszerűségében vannak érthetetlen dolgok. Nem könnyű, és sosincs olyan, hogy egyiknek igaza van, a másik pedig tökéletlenség, hanem az igazság mindig valahol középen van, és hát ez velünk is így történt.” (László atya)

Az Erdélyben található Remeteszeg nevű városrészben élő római katolikus közösség életét a kétezres évek elején teljesen felforgatta egy új pap érkezése, aki nagy tervekkel és motivációkkal látott hozzá az egyetemi éveiből hozott álmának megvalósításához. Ennek értelmében az elmúlt tizenöt évben egy családpasztorációs program keretein belül húsz értelmiségi, fiatal keresztény család költöztetett az időközben megépült templom szomszédságába, felfrissítve a kiöregedő, zárt közösség működését. Ennek egy feltétele volt: vállalniuk kellett a felelősséget, hogy megérkezésüktől fogva ők lesznek a helyi közösség mozgatórugói és központi magja.

Azonban a közösségek folyamatosan alakuló és változó természetükből adódóan nagyon különböző módokon reagálhatnak egyes fejlesztési stratégiákra. Egy program sikeressége egy adott területen nem garancia arra, hogy a terv minden körülmények között célba ér, és bármilyen csoport életébe beépíthető. Ez különösképpen igaz abban az esetben, ha a fejlődést egy idegen, kívülről importált új elit réteggel igyekeznek elősegíteni.

Ebben a dolgozatban a dzsentrifikáció, és a különböző irányból érkező fejlesztési stratégiák hatásai kerülnek elemzésre, a remeteszegi katolikus közösség példáján keresztül. A tanulmány alapját nyolc félig struktúrált mélyinterjú biztosítja, amelyek a csoport lelkipásztorával, egy, a plébániáért önkéntes alapon több mint tíz éve tevékenykedő segítővel, két tősgyökeres remeteszegivel, és az elit réteg mindhárom beköltözési hullámának szereplőivel készültek. Az általuk képviselt eltérő szemszögek rávilágíthatnak a hipotézis érvényességére, miszerint a felülről jövő közösség- és vidékfejlesztési stratégiák esetén kedvező végeredmény a mély beágyazódás kialakításakor jöhet létre.

A felépítés tekintetében a dolgozat az elméleti háttér ismertetésével indít, amely során elsőként a vidék fogalmának különböző értelmezési módjai kerülnek tanulmányozásra. Ezután a lokális elit fontosságának, valamint az önkéntes tevékenység szerepének vizsgálata következik, majd a vallási közösségek általános átalakulásának jelensége kerül bemutatásra. A településrész és a módszertan ismertetését követően az elmélet tükrében elemzésre kerülnek az interjúk eredményei, majd a dolgozat egy összegzéssel zárul.

II. Elméleti áttekintés

II.1. A vidék- és területfejlesztés eszközei

A vidékfejlesztés értelmezhető a vidéki vagy vidéki jellegű térségekben végbemenő változások kimenetelébe való irányzott és előre eltervezett beavatkozásként, amely a területek gazdasági és társadalmi fejlődését jelöli meg fókuszként, a fenntarthatóság, a polgárok széleskörű bevonása és a helyi adottságok kiaknázása mentén (G. Fekete, 2013). Mindez szorosan kapcsolódhat a mezőgazdasághoz és a helyi közösségek fejlesztéséhez. Ezzel szemben a területfejlesztés kissé általánosabb fogalmat takar, amelyet egy szélesebb körű, akár városi területek korszerűsítését vagy felzárkóztatását is magában foglaló törekvés jellemez. A területfejlesztés céljai között megjelenhet a területi egyenlőtlenségek csökkentése, az életszínvonal javítása, valamint a területi kohézió megerősítése (G. Fekete, 2013).

A hetvenes évektől kezdve a fejlődő országok esetében felülről vagy kívülről vezérelt területpolitikákat kezdtek alkalmazni, azonban ezek többnyire mind kudarcot vallottak, és éppen a területi különbségek további fokozódását eredményezték (G. Fekete, 2013). A közpénzekből finanszírozott támogatások révén létrejövő központi és politikai fejlesztési rendszerek tehát nem minden esetben érnek célba. Manapság a legtöbb ilyen típusú fejlesztési stratégia megalkotásánál a szakemberek formális kereteken és szabályrendszereken keresztül törekednek a fenntarthatóságra, azonban pusztán ezek a beavatkozások nem feltétlenül hoznak jelentős eredményeket. E jelenségnek legfőbb oka az integráció hiánya lehet (Nemes, 2018).

Az integrált területfejlesztés lehetővé teszi a különböző szektorok összehangolt működését, amely során például a rendelkezésre álló források is hatékonyabban kerülhetnek felhasználásra (Finta, 2015). Ennek következtében a tágabb perspektívából tekintett, akár országos szintű területfejlesztési eredmények is sokkal harmonikusabb és egységesebb módon kapcsolódnának össze. Az alulról felfelé építkező stratégiákat figyelembe véve, a helyi partnerek bevonásával, a területi szintű integrált fejlesztési rendszerek képesek lehetnek az adott térség valós igényeit komplex módon kielégíteni. Azonban a gyakorlatban ez esetben is számos probléma merülhet fel. Egyrészt az integrációs folyamat kifejezetten időigényes, ezen kívül a megfelelő működéshez nélkülözhetetlen a központi szintű és a különböző szektorok közötti kooperációt biztosító jogi szabályozási környezet (Finta, 2015). A hatékony vidékfejlesztés tehát leginkább egy olyan integrált rendszerben jöhet létre, és hozhat szignifikáns eredményeket, amely akár

központi, akár helyi szinten nagy hangsúlyt fektet az ágazatok összekapcsolására és az együttműködés kiépítésére.

Azonban ahhoz, hogy az új stratégiák megszülethessenek, szükség van az úgy nevezett társadalmi innovációra is. Nemes (2018) értelmezésében a fogalom a következőt takarja: *„Társadalmi innovációnak tekintünk minden olyan új, az eddigi gyakorlattól eltérő szemléletet, megközelítést, paradigmát, illetve az ezekhez kapcsolódó terméket, eljárási folyamatot, gyakorlatot, hálózatot, melyek a társadalomban felmerülő problémák és szükségletek megoldását célozzák, miközben új értékek, attitűdök, új társadalmi kapcsolatok, új struktúrák jönnek létre”*. Ugyanakkor a tudásteremtés és ennek átadása alapját képezik a társadalmi innovációnak, amely során a megértés és a problémakezelés már az egyénen túlmutató, közösségi és társadalmi szinten valósul meg. A fejlődéshez a társadalmi tanulás során három irányú tudásbővítés szükséges, mégpedig a kognitív vagy tudományos tudás, a praktikus, gyakorlatias tudás és a szituatív kapacitás fejlesztése. (Nemes, 2018). Mindezek harmonizálása és egybehangolt alkalmazása nagyban hozzájárulhat az adott térség fejlesztési stratégiájának sikerességéhez.

Az eredményes működést jelentősen elősegítheti egy olyan helyi szinten befolyásos személy jelenléte is, aki tisztában van a lokális erőviszonyokkal és a helyi érdekeket komolyan véve, ezek mentén cselekszik, a lehető legoptimálisabb módon kihasználva a rendelkezésre álló eszközöket (Horváth és Rechnitzer, 2013). Ez a központi személy a fejlesztési stratégiák előremozdítása és megvalósítása érdekében akár a változásügynök (change agent) szerepét is magára öltheti. Rogers és Shoemaker (1971) értelmezésében a változásügynök kulcsfontosságú feladatai közé tartozik a változás iránti szükséglet felismerése és felébresztése mellett az együttműködés kialakítása a közösségen belül, valamint a létrejött változás stabilizálása is. A változásügynök szerepe akkor teljesedik ki, amikor a fejlesztés végeredménye tartóssá válik, és elérheti a végső célt, az önálló működést, ezzel együtt a kapcsolat lezárását, amely során már külső segítség nélkül is fenntartható az új állapot (Rogers & Shoemaker, 1971).

Mindez véghezviteléhez elengedhetetlen egy olyan véleményformáló réteg kialakulása is, amely a központi személyt a víziójában támogatja, valamint a helyi társadalmat is együttműködésre bírja a célok elérésének érdekében, annak értékeit és identitását megőrizve és megerősítve. A helyi vezetés hozzáállása is meghatározó az adott térség megfelelő működése szempontjából, amennyiben teret és keretet biztosítanak a helyi lakosság érdekérvényesítésére (Horváth és Rechnitzer, 2013).

A területfejlesztés esetében akár a vallási közösségek irányából is kialakulhat az innováció. A társadalmi kohézió megerősítésének érdekében például központi, helyi szinten befolyásos szereplőként a helyi lelkipásztor is magára vállalhatja a változásügynök szerepét, és ez akár közösségi programok, oktatási, szociális vagy gazdasági kezdeményezések megvalósításában is megnyilvánulhat (Kuyunsa, 1984). Továbbá Kuyunsa (1984) szerint a vidéki fejlesztésben résztvevő papoknak három kategóriája különíthető el: a tradicionalista, a modernista és a progresszív pap. Tradicionalista alatt egy olyan alapvetően konzervatív nézeteket valló lelkipásztor érthető, aki az egyház legfőbb feladatának a prédikálást tekinti, a világi tevékenységekben való részvételt pedig minimalizálni próbálja (Kuyunsa, 1984). Ezzel szemben a modernista pap a fejlődést főként az életkörülmények és az anyagiak javításában látja, azonban hajlamos lehet a helyiekkel szemben ugyan jóindulatú, de paternalista módon fellépni. Ez a hozzáállás pedig megnehezíti, hogy a közösség tagjai felelősséget vállaljanak a saját fejlődésükért, így kiszolgáltatottabb helyzetbe taszítva őket. A progresszív pap viszont a fejlesztést a szabadság eszközeként éli meg, a szociális kérdéseket szolidaritással szemléli (Kuyunsa, 1984). Az utóbbi két típus tehát kulcsszereplője és katalizátora lehet a helyi területfejlesztésnek, mivel így a pap központi, tekintélyesebb karakterként nemcsak ismeri és megérti a helyi szükségleteket, hanem képes együttműködni különböző szektorokkal a lokális érdekeket képviselve.

Összességében a helyi területfejlesztés sikerének hátterét egy olyan integrált, a különböző ágazatokat összekapcsoló működési rendszer adhatja leginkább, amely a felülről és az alulról szerveződő vidékfejlesztési stratégiákat összehangolva megfelelő jogi és anyagi keretet biztosít a helyi érdekek képviselésére és a valós igények komplex kielégítésére. Ezenkívül a társadalmi tanulás révén lehetőséget ad a társadalmi innováció létrehozására és érvényesülésére, új értékek, kapcsolatok, valamint strukturák kiépítésével. Mindez egy olyan társadalmi környezetben alakulhat ki a leghatékonyabban, ahol a helyi igények tudatában cselekvő, az ott élők érdekét képviselő központi befolyásos személyt egy véleményformáló réteg támogatja. Amennyiben ez a csoport képes a helyi lakosság aktív bevonására és az együttműködés kialakítására, annak értékeit szem előtt tartva, jóval nagyobb eséllyel jöhet létre az eredményes és fenntartható fejlődés.

II.2. A lokális elit és a vidéki dzsentrifikáció

Egy adott térség hatékony és fenntartható fejlődésében, valamint a magas fokú társadalmi integrációra való törekvéseiben kiemelt szerepe van a humán erőforrásoknak, ezen belül is a

helyi civil elitnek. Ezt a réteget jellemezheti a gazdasági és kulturális tőke jelenléte, azonban a társadalmi tőke ezeknél is kiemelkedőbb jelentőséggel bírhat a területfejlesztések és a helyi lakosság aktivizálásának szempontjából. Bourdieu (1998) értelmezésében a társadalmi tőke nagysága az egyén kapcsolati hálójának kiterjedtségétől és az e csoportokból származó erőforrások összetett rendszerétől függ, amelyek segítségével lehetővé válhat a mozgósítás vagy a környezetre való befolyás. Az ismerettségi kapcsolatok mellett a csoportbeli hovatartozás és a hírnév vagy presztízs a legfőbb összetevői a társadalmi tőkének (Bourdieu, 1998). Mindezek hozzájárulnak az egyén társadalmi mobilitásához és akár az adott cél megvalósításához szükséges eszköztár kiszélesítéséhez is.

A lokális elit közé olyan személyek sorolhatók, akik képesek hatni a helyi közösségekre, és anyagiakban vagy más erőforrásaik segítségével hozzájárulnak az élettér javításához, ezen kívül a tevékenységük, beépülve az adott terület rendszerébe, annak sajátosságává válik (Rechnitzer, 2010). Továbbá a lokális elit tagjainak tekinthetők, akik egy adott téren tevékenykednek, ehhez kötődnek, fejlesztéseiket ezen a helyen valósítják meg, és részt vesznek a helyi közélet alakításában (Rechnitzer, 2010). Tehát a sikeres helyi vállalkozók mellett idesorolhatók a pedagógusok, orvosok, politikusok és a kulturális szféra munkatársai is, mint a szellemi élet legfontosabb kulcsszereplői. Hunter (1993) kiemeli, hogy a lokális elit vizsgálata nem különülhet el a helyi közösségi kontextustól, mivel a kettő egymásra hatva, egymást alakítva van jelen egy adott térség esetében (Hunter, 1993). A hatalmi struktúrák kedvező kialakítása és a presztízs fenntartása az elit szempontjából az egymásba fonódó, vidéken különösen szorosan szőtt kapcsolati hálók következtében leginkább akkor lehet sikeres, amennyiben részükről minél hamarabb létrejön a mély beágyazódás.

Az elmúlt évtizedekben különösen jelentős méreteket öltött a városokból a vidéki területekre történő kiköltözési hullám (Kovách, 2012). Ez többek között betudható a vidéket övező idilli kép vonzerejének is, amely magában foglalja a természetközelség varázsát, valamint a nyugodtabb, biztonságosabb, egészségesebb életkörnyezet reményét. A jelenség leginkább a középosztály esetében figyelhető meg, mivel a kiköltözés ezekben a csoportokban egy bizonyos presztízsnövekedést is előidézhethet vagy üzenhet (Kovách, 2012). Ezáltal, a jelentős társadalmi és kulturális tőkével rendelkező, jellemzően értelmiségi réteg megjelenése a vidéki terekben egy olyan dzsentrifikációs folyamattá alakulhat, amely kedvező esetben a társadalmi csoportok keverése révén egy kölcsönösen kedvező dinamikát alakíthat ki az újonnan odaköltözők és a tősgyökeresek között (Tomay, 2019). A helyiek azon csoportja, amelyet hátrányosabb társadalmi helyzet vagy státus jellemez, az új kapcsolatok által nagyobb eséllyel juthat hozzá

bizonyos erőforrásokhoz, a magasabb presztízsű csoportokban pedig megerősödhet a társadalmi szolidaritás és érzékenység (Tomay, 2019).

Clay (1979) értelmezésében a magasabb státuszú vagy értelmiségi csoportok adott területre való áramlásának, vagyis a dzsentrifikációnak négy különböző szakasza különíthető el: az úttörő, a bővülő, a serdülő és az érett dzsentrifikáció. Az első szakaszban a pénzügyi forrásokhoz és a társadalmi tőkéhez nagyobb hozzáféréssel rendelkező új lakók beköltözése zajlik le. Többnyire magántőkét használva építkeznek a kihasználatlan területekre, vagy újítanak fel már meglévő lakásokat, viszont a közösség egészének szempontjából a változás még nem jelentős (Clay, 1979). A második szakaszban már elterjedhet a köztudatban egy vonzó kép az adott szomszédságról és ennek előnyeiről, aminek következtében az ingatlantulajdonosok előretörő változásokat látnak a területen, így az ingatlanárak megemelkedhetnek, még több közép- vagy éppen felső középosztálybeli új lakót bevonzva. Ezt követően, a serdülő dzsentrifikáció szakaszában a terület már biztonságos befektetésnek minősülhet. A helyi közösségen belül kialakulhatnak ellentétek a régiek és az újonnan ideköltözők között, az osztályharc is kiélezettebbé válhat (Clay, 1979). A dzsentrifikáció utolsó, érett szakaszában pedig az adott terület kifejezetten népszerűvé válhat a befektetők számára, és elsősorban a nagyobb cégek vagy intézetek kezdenek el profitálni a térségből származó előnyökből. A lakosság és a közösség összetétele drasztikus változásokon eshet át, akár az első hullámban beköltöző dzsentrifikánsok is kiszorulhatnak (Clay, 1979). Bár e négy fázis az amerikai nagyvárosok lakónegyedeinek dzsentrifikációja alapján lett először elkülönítve és vizsgálva, Tomay és Völgyi (2022) szerint a mai, európai vidéki dzsentrifikáció esetében is ugyanezek a szakaszok figyelhetők meg (Tomay és Völgyi, 2022).

Mindezt összevetve, a közösség- és vidékfejlesztés terén kiemelkedő szerepet játszhat a lokális elit, amelyet az adott területen való aktív, a közösség irányelveinek figyelembe vétele mentén megvalósuló értékteremtő működés jellemez. A céljai elérésében és a fejlesztési tervei beteljesítésében e csoport számára kiemelt előnyt jelent a társadalmi tőke birtoklása, amely nemcsak a saját, de a szélesebb közösség társadalmi mobilitását is elősegítheti, emellett az érdekeinek érvényesítésében is segítségére lehet. Azonban a dzsentrifikációs folyamat során a helyi lakosság életébe szakaszosan beáramló, újonnan beköltöző „idegen” elit megjelenése felboríthatja a helyi erőviszonyokat, és ellentéteket szíthat. A megoldást az új csoportok minél hatékonyabb beágyazódása jelentheti. Ennek értelmében az új közösség tagjai a helyi értékeket és struktúrákat szem előtt tartva képesek lehetnek a saját elképzeléseiket megvalósítani,

kihasználva a státuszukból fakadó előnyöket, emellett segítve a helyi nagyobb közösség előremenetelét.

II.3. Az alulról szerveződő kezdeményezések szerepe a helyi identitás kialakításában

A kutatásban az interjúk alapján az önkéntesség fontosságának kérdése is felmerül egy adott csoport életében, különösen az alulról szerveződő, organikusan kialakuló kezdeményezések esetében. Az endogén stratégiákat is kihangsúlyozó, helyspecifikus vidékfejlesztésben a közösség szerepe kulcsfontosságú, így előtérbe kerül a társadalmi részvétel és a közösségi aktivitás ösztönzése is (Bowe és mtsai., 2020). A helyi identitás megszületéséhez és a helyi közösséggel való társadalmi azonosulás létrejöttéhez szükségesek az önkéntes alapú tevékenységek is. Az önkéntesség emellett a bizalom kiépítése során, valamint a támogató társadalmi hálózatok összekapcsolása révén emelheti az adott közösség tagjainak életszínvonalát, és akár „szociális gyógymódként” is értelmezhető, elősegítve a tagok különböző akadályokkal való megbirkózását és a lelki jólétük fenntartását (Bowe és mtsai., 2020). Az egy adott csoport jobbá tételéért végzett altruista tevékenység tehát a közösség összekovácsolása és a helyi identitás erősítése mellett egyéni előnyökkel is járhat.

Az önkéntességre való hajlandóságra továbbá befolyással lehet a hitbeli neveltetés is, ám nem minden felekezet esetében egyértelmű az összefüggés (Wilson és Janoski, 1995). Azonban bizonyos vallási csoportok, ezen belül is például a katolikus közösségek esetében pozitív korreláció figyelhető meg a templomba járás és az önkéntesség mértéke között (Wilson és Janoski, 1995). A közösséghez való tartozás és az identitás kérdése különösen fontos a nemzeti és vallási kisebbségek esetében, így a csoportért vállalt áldozatok mértéke is jelentősebb lehet.

Kiss (2010) tanulmányából kiindulva az erdélyi magyarok, kifejezetten a római katolikusok, leginkább kisebbségi helyzetükből fakadóan a magyarországiaknál és a románoknál is vallásosabbak, viszont főként a vallás nyilvános-közösségi dimenziója erős esetükben a tanításokba vetett hittel szemben. Emellett az iskolázottság növekedésével az egyházas vallásosság ugyan csökken, azonban ez a nyilvános-közösségi dimenziót nem befolyásolja (Kiss, 2010). Ez is bizonyíthatja a kisebbségek szempontjából a közösségépítés és a helyi vallási identitás kialakításának fontosságát.

A fentiek alapján tehát az erdélyi katolikus közösség a vallási és nemzeti kisebbségből adódóan, iskolázottsági szintjétől függetlenül ragaszkodhat a vallásossággal járó közösséghez. Emellett a vallásos részvétel és az önkéntességre való hajlam között pozitív összefüggés

figyelhető meg e csoport esetében. Mindez kedvező alapot biztosíthat az adott tér jobbá tételéhez és a közösségfejlesztési tervek megvalósításához, valamint a helyi identitás kialakításához.

III. Remeteszeg relevanciája

A tanulmányban az interjúk alapján elemzett Remeteszeg jelenleg egy városrész, amely évszázadokig a Marosvásárhelytől, a szomszédos megyeszékhelytől a Maros által elhatárolva, különálló faluként működött Székelyföld nyugati részén (Bartha, 2017). Ugyan a XX. században a városhoz csatolták, de vidékies jellegét azóta is megőrizte. Az utóbbi pár évtizedben az addig erdős területeken és szántóföldeken rohamos iramban épültek fel az újabb lakó- és társasházak, azonban az itt élők közül néhányan még ma is foglalkoznak haszonállatok tartásával, vagy mezőgazdasági munkával. Ezen kívül a környezet a vidéki térről kialakult imázsba is beleillik tiszta levegőjével, zöldellő utcáival és tágas kertjeivel.

Lakosságát tekintve Remeteszeg alakulásakor teljes mértékben magyar, székely faluként volt jegyezve, azonban már az 1600-as években elkezdődött a román családok betelepítése (Bartha, 2017). Később, az iparosodás során egyre több lakó érkezett a környékre, kialakult egy új lakónegyed, és fokozatosan egyre több nép és felekezet jelent meg a térségben. Az egyik interjúalany elmondásai alapján napjainkban is zajlik a románok betelepülésének egy újabb hulláma, amely során egyes új építésű lakótelepi lakásokat olyan magas áron bocsátanak eladásra a térségben, amelyet csak a város felsőbb, román társadalmi rétegei engedhetnek meg maguknak. Ez véleménye szerint többek között a nyelvi nehézségeknek és a diszkriminációnak is betudható, mivel sokkal kevesebb magyar bír ugyanazokkal a rendelkezésre álló eszközökkel hasonlóan magasra törni, mint egy román anyanyelvű egyén. Jelenleg az alacsony létszám miatt kérdéses a helyi óvoda ősztől induló magyar csoportjának a sorsa is, holott húsz éve a helyzet fordítottja állt fent, sőt párhuzamosan több magyar osztály is tanulhatott Remeteszegen.

A felekezetek szempontjából, kezdetben a református székelyek, majd a többnyire ortodox hitű románok többségi jelenlétének betudhatóan a római katolikus vallásúak a falu történelme során sosem voltak többségben (Bartha, 2017). Ők is többnyire a Marosvásárhely szívében található templomba jártak vasárnaponként. Azonban egy idő után szükségét érezték a helyi egyházközség megszervezésének, így ugyan sok nehézség és bürokratikus bonyodalom után, de 1991-ben hivatalosan is megtartották Remeteszegen az első szentmisét egy polgári lakásból kápolnává alakított kis helyiségben. Ezt követően 1995-ben az egyházközségbe önálló

plébános is érkeztetett, aki 2002-ig szolgált (Bartha, 2017). Az ő helyét vette át egy fiatal, új pap, aki a dolgozat egyik interjúalánya is egyben.

A pap, a katekéták, és a rengeteg külső segítség bevonásával az elmúlt húsz évben kezdetét vehette a templom és a közösségi ház építése, amelyeket a helyi katolikus gyülekezet azóta már készséggel vesz igénybe nemcsak a misék idejére, hanem rengeteg önkéntes alapon, alulról szerveződő kezdeményezés helyszínéként is. Sőt, a programok népszerűsége átvitt Remeteszeg határain: többen érkeznek ide a szórványfalvakból, vagy éppen a városból.

IV. Módszertan

A kutatás alapját a kvalitatív módszertan keretein belül nyolc félig strukturált interjú biztosítja. A kérdéssor megalkotásánál a fő szempont a helyi közösség attitűdjeinek és strukturális változásainak, valamint a beköltöző családokkal kapcsolatos benyomások és e csoport befolyásának feltárása volt az elmúlt 15-20 évben, teret biztosítva a kérdezettek személyes tapasztalatainak és meglátásainak kifejezésére. A kérdések három nagyobb téma köré szerveződtek: az első blokk főként az interjúalanyok személyes hátterére és motivációira irányult, illetve a betelepülők esetében a Remeteszegre való költözés motivációira és folyamatára is kitért. Ezt követően a közösség állapotára és összetételére helyeződött át a hangsúly, a kezdeti állapotoktól a húsz, családpasztorációs programon keresztül betelepült család okozta változásokon át a jelenlegi helyzetig. A terület- és közösségfejlesztéshez és a helyi lakosság vallási életbe való aktív bevonásához alkalmazott módszerek és programok is terítékre kerültek, ennek lehetőségeivel és limitációival. A beszélgetés végén a konfliktusok, ezek megoldásai és a jövőkép voltak taglalva. Az interjú során azonban a kérdésekre adott válaszok nagyban hozzájárultak a sorrend módosításához vagy a további kérdések árnyalásához.

Az interjúalanyok kiválasztása során elsősorban fontos szempont volt, hogy a helyi közösség életében központi szerepet vállaló, annak fejlesztésében aktívan tevékenykedő, valamint a helyi erőviszonyokat és helyzetet minél közelebbről ismerő személyek kerüljenek megkérdezésre. Így esett a választás a helyi katolikus közösség plébánosára, László atyára, valamint a remeteszegi plébánián lassan tizenöt éve önkéntes alapon munkálkodó Gabira. Emellett két tősgyökeres helyi lakos is interjúalánya volt a dolgozatnak. Ők mindketten végigkövették a plébánia kialakulásának folyamatát, jelen voltak a legnagyobb mérföldköveknél, és tagjai az egyháztanácsot helyettesítő döntéshozó csoportnak. Mindketten harmincas éveikben járó, egyetemet végzett személyek: Emőke a helyi iskolában magyartanárnőként tevékenykedik,

Roli pedig programozóként dolgozik egy gyógyszercégnél. A beköltöző családok kiválasztásánál lényeges szempont volt, hogy a három nagy betelepítési hullám mindegyikéből kerüljenek ki megkérdezett résztvevők. Az elsők között betelepülő tagok közül meginterjúvolt családanya tanítónőként dolgozik, emellett hitoktatói feladatokat lát el. A második hullám beköltözői közül egy házaspár került kiválasztásra, ahol a férj és a feleség különbözőképpen élte meg a Remeteszegre érkezést. A harmadik és végső szakasz betelepülőinek élményeiről pedig egy karitatív szervezet igazgatója mesélt.

A dolgozat bár viszonylag alacsony elemszámmal dolgozik és a kvalitatív kutatás korlátait magában hordozza, ugyanakkor a szakértői mintavétel segítségével olyan interjúalanyok kerültek kiválasztásra, akinek a tapasztalatai átfogó képet képesek nyújtani a lezajlott folyamatokról és szemléletmódbeli különbségei annak ellenére árnyalhatják a képet, hogy egymás partnereiként mindannyian kulcsszereplői az adott közösség alakításának. A személyük anonimizálását biztosítva az interjúalanyok neve a dolgozatban megváltoztatásra került.

V. Az interjúk eredményei

V.1. Háttér és betelepülés

Az interjúk résztvevőit tehát alapvetően négy nagyobb csoportra lehet osztani: a „tősgyökeres” remeteszegiek, a betelepülő családok tagjai, a plébános, és a fejlesztésben aktívan résztvevő, külföldről érkezett szervező. Az interjú során megfigyelhető volt, hogy egyes alanyok néhol teljesen ellentétes véleményt képviselnek, vagy éppenséggel ellentmondanak egymásnak. Ehhez jelentősen hozzájárulhat a nagyon különböző háttérük és személyiségük. Épp emiatt fontos lehet megérteni a különböző motivációkat, amelyeknek köszönhetően Remeteszegen kötöttek ki.

A megkérdezett „régiek” arról számoltak be, hogy a szüleik fiatalkorában, a 80-as évek tájékán több család érkezett a környékre, mivel a város határa kezdett kitolódni, és az addig mezőgazdasági munkára használt területeken sorra kezdtek megjelenni a családi házak és tömbházlakások. Roli is az ebben az időben kitelepült egyik család gyereke, és azóta is itt él.

„Én itt születtem. Akkoriban épültek a tömbházak, amikor a szüleim odaköltöztek. Nekem ez a megszokott, ez az, ami az otthont jelenti. És a közösség az a velem növekedő fiatal közösség volt. Akkoriban többnyire kisgyerekes családok voltak az egész negyedben. Aztán úgy szép lassan nőttünk fel. ”

A másik tősgyökeres remeteszegi interjúalany, Emőke is itt nőtt fel, azóta is itt élnek a szülei és ezen a helyen kerestek lakást családalapítás után a testvérei is. Rolival együtt mindketten szemmel követhették a helyi plébánia megalapításának folyamatát. Annak ellenére, hogy a negyed összlakosságát tekintve a fiatal családokból nem volt hiány, ami a katolikus közösséget illeti, eleinte inkább az idősebb generációk tagjai voltak többségben.

„Akkoriban kevés katolikus volt a remeteszegi negyedben, és ők is szétszórta. Például az én tömbházam körül volt három-négy katolikus, de ez már soknak számított, mert volt olyan rész, ahol nem lakott majdnem senki. Misékre pedig főképp az idősebbek jártak, a fiatalabbak inkább beutaztak a főtéri plébániára vasárnaponként.”

Ezeket a családokat a plébánia megalakulása és a rendszeres működés beindítása után a pap igyekezett *„odacsálni, vagy odairányítani”*. Néhányukat sikerült meggyőzni, azonban továbbra is az idősebbek voltak túlsúlyban, akik életkorukból és -helyzetükből adódóan a misére járáson kívül többnyire nem vettek részt aktívan a közösség alakításában és megerősítésében. Azonban a tősgyökeres remeteszegiek nemcsak a katolikus közösség létrejöttét, hanem egy papváltást is megtapasztalhattak a 2000-es évek elején, nemsokkal a plébánia létrejötte után, ugyanis ekkor érkezett a gyülekezet élére László atya.

“25 éves korom óta dolgozom, mint római katolikus pap. 2002 óta vagyok itt ebben a közösségben. A családiasság érdekel, hogy azt lehet-e fejleszteni, lehet-e adni egy nagyobb vagy egy kisebb közösségnek tudatosan is családias jelleget. A munkámat az én szándékom szerint, vagy az én motivációim szerint ez mozgatja.”

A katolikus közösség lelkipásztorát ugyan a kötelesség szólította Remeteszegre, de konkrét tervekkel és vízióval állt neki a közösségépítő munkának. Egy viszonylag fiatal plébánia életében jelent meg ő maga is fiatalon, ennek minden előnyével és hátrányával. Nagy aspirációkkal érkezett tehát, amelyek alapján kész volt megreformálni a kiöregedő, zárt katolikus közösséget.

Az új pap érkezését követő néhány évben a véletlennek köszönhetően egy fiatal nő is a környékre költözött, akinek később fontos szerepe lett a helyi közösség felvirágoztatásában. Az ő története egy hosszabb folyamat és egy szó szerinti isteni sugallat végeredményeképp

folytatódott éppen Remeteszegen. A budapesti közgazdász és német nyelvtanár a kiköltözést megelőzően évekig egy karitatív szervezet gazdasági igazgatójaként tevékenykedett.

„Nem tudom, hogy fogod ezt leírni, de én nem tudok mást mondani, mert nincsen semmim. Egyik reggel azzal keltem fel, hogy nekem Erdélyben van dolgom. Világosan tudtam, hogy a Jóistentől van ez a gondolat, és akkor aztán addig alakultak a dolgok, hogy ez volt augusztusban és akkor következő május végén meg egyszer csak már kint voltam.”

Ez jelentős és „vakmerő” lépés volt részéről. *„Kötődés nulla, tájékozódás nulla, nyelvismeret nulla”,* mégis úgy érezte, mennie kell, mert rá ott lesz szükség. Ebben, mint később kiderült, igaza volt. Ugyanis László atyának volt egy elképzelése, amelynek megvalósításához nemcsak egy vízió, hanem egy támogató és aktív közeg is szükséges volt.

„Volt egy egyetemista koromból hozott álmom, hogy házasság és papság, család és plébánia valahogy egymásra találjanak, hiszen ebben láttam a termékenységet.”

Ezt a termékenységet egy spirituális, közösségi termékenységgé definiálja, amely képes megtartani a szélesebb közösséget is. Bár Gabival hét év különbséggel érkeztek Remeteszegre, mindkettőjük számára elég hamar világosan láthatóvá váltak a közösség életében jelenlévő problémák. Eleinte az üres plébánia, a kevés aktív tag, az egyháztanács által meghatározott jogi keret és az ebből fakadó további kötelezettségek miatt a működés *„intézményes volt és kicsit semmitmondóvá vált”*. Emellett az idősebb generációk nehezen fogadták el az új pap progresszívebb stílusát és szemléletmódját, amely értelmében *„nem az számít, hogy most tulajdonképpen megfelelünk-e minden elvárásnak, ami a nagykönyvekben le van írva, hanem hogy a mi belső dinamikánk szerint mire lenne szükség”*. Ez a megkérdozett régi remeteszegiek emlékezéseiből is visszaköszön:

„Az én generációm és az én köröm nem élte meg negatívan ezt a váltást, pedig én is nagyon szerettem a régi papbácsit. Viszont volt, akiknek épp a fiatalokra való fókuszálás nem esett annyira jól. Ők úgy érezték, hogy az öregek el vannak hanyagolva.”

„Régen volt egy egyháztanács, ami állítólag kötelezően kell létezzen egy plébánián. Van titkár, vannak különböző szerepek. Nálunk László ezt eltörölte, és ezt fájalta néhány alapító.”

Továbbá, a közösség tagjainak előző lelki pásztorral kialakított jó viszonya az új plébános első éveinek hangulatára is rányomta a pecsétjét:

„Én emlékszem arra, hogy eleinte amikor idekerültem, nagyon sok idős ember volt a közösségben, és valahogy nem nyerték meg a szívemet. Pletykálkodó emberekkel találkoztam, panaszkodó emberekkel találkoztam. A kis kápolna üres volt. Volt olyan, hogy a szentmisét abba kellett hagyjam, olyan rossz érzések voltak bennem. Nagyon zavart ez a „mindenki mindenki ellen”, tehát ez volt az első ilyen nagyon mélypont.”

A kiöregedő közösség tehát egyrészt magában sem alkotott egy egységet, az új pappal pedig kölcsönösen fenntartásaik voltak egymással szemben. 2009-ben, Gabi ideérkezésekor is érzékelhető volt még a feszültség. A pap által felvázolt terv megvalósítása ugyan elkezdődött, de ezek a kezdeményezések nem igazán kaptak szárnyra abban az időszakban. A család és a plébánia egymásra találásának elősegítésében sem feltétlenül a remeteszegi közösségre fókuszálódott a tevékenységük, és maga a stratégia sem volt kifejezetten tudatos módon felépítve. Gabi a következőképpen emlékszik vissza erre az időszakra:

„Utólag már tudom, hogy amikor én jöttem, az pont egy ilyen érdekes interregnum időszak volt, amikor őszintén egy kicsit megrogytak a dolgok, ennek két oka volt. Az egyik az, hogy akkor helyezték el [X] nővért, ő volt a pap közvetlen munkatársa, akivel a családpasztorációban, de gyakorlatilag a plébánián is együtt aktiváltak. Tehát amennyire én láttam, nem igazán volt egy tudatos plébániai közösségépítés, hanem inkább egyfajta családpasztorációs lendületke, és abba bele voltak kicsit a remeteszegiek is csatornázva, de nem igazán voltak ők a célpont”

Az esetenként nem is remeteszegi családok támogatására irányuló tevékenységük miatt tehát nem feltétlenül maradt kapacitás a régi közösség összetartására és jobbá tételére. A közösség korábbi oszlopos tagjai közül néhányan szorosan ragaszkodtak a régi normákhoz, olykor útjába is álltak az amúgy jótékony hatású változtatásoknak. A közösség alapításában is résztvevő egyik hitoktatónak például nagyon konkrét elképzelései voltak a plébánia jövőjével kapcsolatban, azonban az új pappal egyáltalán nem kapták meg a közös hangot. Emiatt ő kifejezetten kritikus szemmel vizsgálta a munkásságát, és elégedetlenségének hangot is adott a

közösségben. A plébános ugyan igyekezett megelőzni a közösség új és régi pártra való szakadását, de cserébe az ellentétek lecsitítása miatt nem maradt kapacitás a lelkipásztori tevékenység hatékony végzésére. Egy kemény küzdelem alakult ki, amelyet főként a mindaddig a régi tag által irányított hitoktatás sínylett meg. Az önkéntes alapú hitoktatás megszervezésének hiányában a gyermekprogramok szinte teljesen kifakultak a közösség életéből.

„Ez a Maroson túli terület, itt a magyarok is kisebbségben vannak, azon belül a katolikusok dupla kisebbségben. Aki még magyar, annak a többsége is református, vagy legalábbis vegyes családban van. Tehát a helyi iskolában is gyakorlatilag csak református hittanóra volt, merthogy minden korosztályból volt egy, kettő vagy három katolikus. Ezt így nem vállalta senki, mert erre nem lehetett pénzt kérni.”

Ennyire kevés gyerek tanításáért tehát nem igazán lehetett juttatásokat remélni. Emellett az iskolai kereteken belül zajló hitoktatás főként kognitív fejlesztés fókuszú, amely során a tanár szerepe főként az információátadásra irányul, nem pedig magára a hitre és ennek megélésére. A miséken is csekély volt a résztvevő gyerekek száma, egyrészt azért, mert összességében kevés volt a kisgyerekes katolikus család a környéken, legalábbis akkor így mérték fel a helyzetet, másrészt a régi kápolna sem volt feltétlenül alkalmas kisebbek befogadására, „*sok szempontból nem volt túl vonzó*”.

Mindezt összegezve, a Kuyunsa (1984) tipológiáját felhasználva tradicionalista kategóriába tartozó első pap után a helyi katolikus gyülekezet magját jelentő idősebb közösség eleinte kevésbé tűnt nyitottnak az új lelkipásztor progresszívabb szemléletmódjára (Kuyunsa, 1984). A pap víziója alapvetően magában hordozza a társadalmi innováció lényegét, mivel ez egybecseng a fogalom Nemes (2018) általi értelmezésével, miszerint a társadalmi innováció olyan, az eddigi gyakorlattól eltérő szemléletet takar, amely a társadalomban felmerülő problémák megoldását tűzi ki célul, közben új értékeket, társadalmi kapcsolatokat és struktúrákat létrehozva (Nemes, 2018). Remeteszeg esetében az eddigi gyakorlat az idősebbekre való fókuszot és a hitoktatást jelentheti, a probléma a kiöregedés és az aktív közösség számának stagnálásaként értelmezhető, az új érték pedig a családiasság megteremtése lehet. A helyi egyháztanács eltörlése pedig egy új struktúra mentén lenne hivatott mindezt menedzselni és valóra váltani.

Habár a közösségben jelenlévő problémák tagadhatatlanok voltak úgy a régi remeteszegiek, mint a pap és a közben betelepült Gabi számára is, a megoldások keresésére, a közös munkára és az innovációkra még nem igazán voltak hajlandóak a hívek. Ez nagyrészt betudható a helyekkel kialakított bensőséges kapcsolat hiányának.

V.2. A kooperáció

„Meghívtak augusztusban egy táborba gyerekvigyázónak, amiről később kiderült, hogy az volt az egyházmegyei családos tábor, és akkor ott az első reggelinél a plébános szembe ült velem, és azt kérdezte, hogy ki vagy?”

Gabi ilyen körülmények között találkozott először a remeteszegi hitközösség vezetőjével. Az így elejét vevő rövid beszélgetés és véletlenszerű egymásra találás után a pap meghívására eljött meglátogatni a plébániát, és minden hibája ellenére is egyből beleszeretett. Miután kicsit mélyebben belelátott a közösség működésébe, arra jutott, hogy *„ami nincs, az a plébániai hitoktatás, és gondoltam, hogy leszek én”*. Így az összeismerkedésük után nem sokkal Gabi belevágott a helyi katolikus közösség gyermekseregének összeboronálásába. A Magyarországon látott minta alapján felvetette a Miniklub ötletét, amely keretein belül a gyerekek együtt tölthetnek egy szombat délelőttöt, miközben a Bibliáról és a vallásukról tanulhatnak játékos módon. Ezzel egy azóta is sikeres program alapjait sikerült letennie.

„És akkor megvolt ez a bizonyos első Bibliahét. Volt még két fiatal anyuka, akik úgymond beszálltak a buliba, akkor nekifogtunk, és 26 gyereket bejelentettek a szülők.”

Mivel a *„gyerek nem kísérleti nyúl”*, Gabiban ugyan felmerültek kétségek az új szereppel kapcsolatban, azonban a német tanári alatt végzett pedagógiai képzés elég önbizalmat adott neki a folytatáshoz, mivel *„a lelkiismerete nyugodt volt, hogy kárt biztosan nem fog tenni a gyermekekben”*. A program megvalósításánál a szervezők a pap lakását képzeltek el helyszínül, a dohos kis kápolna helyett. A hét elteltével gyerekek és a szülők is nagyon elégedetten távoztak, nagy sikert aratott a terv.

„A pap nagyon támogatólag lépett fel, és gyorsan elutazott az első nyári bibliahét idejére [...], amit ma már totálisan megérték. Tehát azon a harminckét négyzetméteren mindenhol gyerek volt, érted? És szintén utólag jöttem rá, hogy egy örült nagy vízrelépés volt neki ezt

megengedni. Tehát minden cucca ott volt. Nem tudta bezárni. Engem akkor ismert meg pár hete, és kulcsot kellett adjon nekem a plébániához. [...] Az utolsó előtti nap jött meg, és mesélte utána, hogy milyen elképesztő érzés volt, hogy benyitott, és az előszoba telis-tele volt gyerekcipővel.”

Ez alapján az szűrhető le, hogy a pap is megérezte ennek a kezdeményezésnek a jövő szempontjából való jelentőségét, hogy *“itt valami elindul, ami értékeesebb, mint az a nehézség, hogy összetapossák a szőnyeget”*. Erre elégtételt is kapott a visszaérkezésének pillanatában, a program sikerességét világosan tükrözte a rengeteg jelenlevő gyerek cipője az előszobában.

Időközben Remeteszeg elkezdett modernizálódni, jelentős infrastrukturális fejlesztések is végbementek a területen. A negyed dinamikusán fejlődött, újabb házak és tömbházak jelentek meg, a városhatár pedig egyre kinnebb tolódott. Elkezdődött a Maroson túli lakosság kivándorlása, ami további előnyökkel járt a plébánia közösségének gyarapodása szempontjából. A pap a következőképpen értékeli ezt az időszakot:

„ ... ezzel a mozgással, a városiasodással, a mi plébániánk az én szándékaim miatt is egy kicsit bevonozta a középkorosztályt, jobban aktivizálta, láthatóbbá, könnyebben definiálhatóbbá, jobban elérhetővé tette őket. Az egymás közötti kapcsolatukat is erősebbé tettük ezáltal. Én azt gondoltam, ha egy közösségben valamiért hiányzik a középkorosztály (tehát ez a 40 plusztól fel egészen 65-ig), ha a családi valóság hiányzik, és az értelmiségiek, akkor az a közösség nehezen tud megmaradni.”

A hosszútávú fennmaradás és fejlődés érdekében tehát a pap aktívan koncentrált a középkorosztályra. Így olyan szerepkörök jöttek létre a közösségben, mint a középosztályt megszólító plébános, vagy a gyerekek felé jobban odaforduló és a programjaikat jobban kitaláló katekéták. A gyerekekre fókuszáló programokon belül egy idő után kialakult egy bizonyos generációs mechanizmus, amely során a nagyobbak elkezdtek foglalkozni a kisebbekkel és felelősséget vállaltak értük. Emellett a gyerekeknek is nagy szerepe volt az újabb résztvevők bevonásában.

Lassan csitulni kezdtek a kedélyek a sikereket látva, az elégedetlen hangok egyre ritkábbá váltak. Ehhez nagyban hozzájárult a templomépítési folyamat közösségkövácsló ereje is.

„Elkezdtém meghívni az embereket ilyen beszélgetésre, hogy képzelik el a közösséget, és összehívtam egy csapatot, hogy milyen templomot szeretnének. Aztán emlékszem arra, hogy elkezdtük keresni a telkeket, abban is a közösségnek nagy-nagy szerepe volt. Aztán egyszer csak meglett ez a telek, az egy nagyon kiemelkedő szakasza a mi történetünknek, de ott áll üresen, mert még további pénzeket kellett összegyűjteni. Akkor egy ilyen következő szakasz, ahogy a közösség elkezdte megtapasztalni azt, hogy hogyan lehet összefogni, egymásért áldozatot hozni, a generációkat összekapcsolni, időseket a fiatalabbakkal, a fiatalokat a gyerekekkel.”

Ez alapján beigazolódott a Bowe és mtsai. (2020) állítása, amely szerint a helyi identitás megszületésében és a helyi közösséggel való társadalmi azonulás létrejöttében fontosak az önkéntes alapú tevékenységek is. A templom és a közösségi ház építése tehát csak közös összefogással jöhetett létre. Ez közelebb hozta egymáshoz a tagokat és egyesítette is őket a nagyobb cél megvalósításának érdekében. A különböző generációk is összekapcsolódtak ebben a munkában, ami így egy még szorosabb közösségi köteléket eredményezett.

V.3. A betelepülő családok

V.3.1. A program bemutatása, feltételei

„Én közhírré tettem, hogy most templomot fogunk építeni, de van egy nagyobb üres telek, és én olyan családokat keresnék, akik vállalnák, hogy ők lesznek a katekéták, a harangozók, a sekrestyések, a plébániai munkatársak, és hogy e szolgálat ellenében, amit majd szívből és ingyen kell felajánljanak a közösség érdekében, jöjjenek.”

Az új telken tehát templom, valamint közösségi ház épült. Emellett az üresen maradó további területek hasznosítására is volt egy elképzelés, méghozzá a családpasztoráció ernyője alatt. Ezt azóta véghez is vitték.

A remeteszegi katolikus közösség templomba járó rétegére összetételét tekintve sokáig az idősebb munkás emberek többségi jelenléte volt jellemző. A lelki pásztor véleménye összecseng Rechnitzer (2010) tanulmányával, amely szerint azonban a hosszútávú, fenntartható fejlődés érdekében szükség van az értelmiségi csoportokra, akik kiterjedt szociális hálójukkal és az eszközeik szélesebb tárházával a közösség magjaként tudnak funkcionálni, és fejleszteni tudják

azt. Ehhez el is kezdtek olyan jelentkezőket keresni, elsősorban sokgyerekes családokat és keresztény házaspárokat, akik szívesen vállalnák a feladatot, hogy a nagyobb közösség felé is nyissanak. A város szívében akkor működött egy hívó ifjúsági kör, amelynek vezetője összekötötte őket a remeteszegi pappal, így kialakulhatott egy megegyezés, amely értelmében 2005-től elkezdhatték a családi házak építését a templom mögötti telken.

„Nem egy szociális projektről beszélünk, ahol a rászoruló családok sorshúzással odaköltözhetnek, ez inkább egy pasztorális, közösségfejlesztő projekt, ami inkább a székelőföldi tizes rendszerre hasonlít. A plébánia egyrészt nem arra gondolt, hogy ebből jól meggazdagodik. Az volt a cél, hogy egy bizonyos létszámú ember a templom, az eucharisztia közvetlen közelében, a szentmise bemutatásának helyéhez minél közelebb tudjon lakni, azért, hogy legyen a közösségnek egy belső kis közösségi magja, aki majd a nagyobb közösség felé oda tud fordulni, ki tudja őket szolgálni, vagy az ő igényeiknek, szükségleteiknek megfelelően tud segíteni”

A cél tehát egy új közösségi mag kialakítása volt. A kezdetekben kilenc család érkezett, majd az ezt követő pár évben további hat, míg végül a terület kapacitását teljesen kihasználva jelenleg húsz család él a templom szomszédságában. A bekerülés feltételei azonban nem voltak teljes mértékben letisztázva. Egy fiatal házaspár, akik azóta három gyereküket nevelik a templom szomszédságában a következőképpen foglalták össze a beköltözés feltételeit:

„Ahogy én értettem, az ittlésnek az volt a feltétele, hogy egy, a plébánián aktívan dolgozó személyről legyen szó. A férjem az, aki akkoriban missziós, evangelizációs munkával foglalkozott, azt vállalta fel kötelezettségként, hogy besegít a plébánia hitéletében, fejlesztésében. Ez volt a feltétel, illetve azt hiszem, az is, hogy házas legyen, vagy közel legyen már a családi állapothoz, és nagyjából ennyi.”

„László atya valójában nem sokat kért, vagy szinte semmit. Én csak felajánlottam, hogy ha sikerül megkapnunk ezt a telket, akkor én abban tudok segíteni, hogy azokat a kurzusokat, lelkigyakorlatokat, programokat, amiket én csinálok az egyesület keretén belül, kinyitnám a plébániai közösség felé is. Nem kérték, ezt felajánlottuk. Aztán a többiek nem tudom így külön családonként mit ajánlottak.”

A kritériumrendszer tehát nem volt szigorúan megszabva, vagy részleteiben tudatva a jelentkezőkkel. A kiválasztás menete sem volt egyértelmű, néhány család éveket várt a visszaigazolásra, voltak, akik időközben ki is léptek a programból. Azok a családok viszont, akik kivárták a kiválasztás viszonylag hosszas folyamatát, végül jutányos áron, pár ezer euróért jutottak hozzá a földterületekhez. Rájuk az építkezés megkezdése előtti években a következők vártak:

„Volt egy nagy szántóföld, azt parcellákra kellett tagolni, be kellett rajzolni, hogy hol lesznek a házak, mindezt engedélyeztetni kellett. Utána a közjegyzőnél szét kellett darabolni ezeket a házakat, meg kitalálni, hogy kinek hol van a közös útban része, és így tovább, ez nem volt egyszerű, de ezt nem a plébános rendezte, hanem volt egy-egy személy, aki ehhez hozzájárult. A közös infrastruktúra kialakítását sem a plébánia csinálta, hanem ez egy közös projekt volt. A kilenc család kezdte el az első infrastrukturális beruházást a gázvezetésnél, aztán többen csatlakoztak, fizettek bele. Tehát ez egy ilyen közös munka volt, egy önszerveződő valami volt.”

Bár a telkek és az újonnan felépített házak immár magántulajdonnak számítanak, ezeken az egyház jóváhagyása nélkül nem adhatnak túl az itt élő családok. Az egyik lakó szerint a beköltözésükkor tisztázva lett, hogy van „egy ilyen törvénybe nem iktatott dolog, hogy csak annak adjuk át bármilyen probléma esetén, akihez kapcsolódik az egyház is, nem tehetünk olyat, hogy megvettük olcsón a telket, és továbbadjuk drágábban”. Ezáltal minden infrastrukturális és egyéb fejlesztés az adott telken nem kizárólag öncélú vállalkozásként, hanem a helyi plébánia előrehaladásába való hosszútávú befektetésként is értelmezhető.

Területfejlesztési szempontból tehát a felülről jövő kezdeményezés, és az alulról szerveződő stratégiák ezen a ponton értek össze. Finta (2015) értelmében a területi szintű integrált fejlesztési rendszerek esetében a helyi partnerek bevonásával lehet leginkább kielégíteni az adott térség valós igényeit. Ez Remeteszeg esetében a beköltöző családok proaktivitásának köszönhetően megvalósulni látszott.

V.3.2. Megérkezés: „újak” és „tősgyökeresek”

A beköltözés folyamatát megelőző munkálatokat és utánajárást követően 2009 környékén megérkeztek az első családok a közösségbe. A pap elmondása szerint a régiek és az újak összetalálkoztatására közösségi alkalmak során tudtak ráhangolódni a tagok. A programok fő

célja a befogadás elősegítése volt a tősgyökeres remeteszegiek részéről. Néhány család már a házépítés alatt átmenetileg albérletbe költözött a környékre, hogy a közösségbe való integrálódás minél korábban elkezdődhessen.

„Mi már a házépítés, az ideköltözés előtt albérletben a Remeteszeg melletti Unirii negyedben laktunk, pontosan azért, mert tudtuk, hogy jön az építkezés, és akkor már legyünk helyileg is közelebb, és tudjunk beilleszkedni hamarabb. Hát, na, emberek vagyunk, úgyhogy voltak befogadóbbak, kevésbé befogadóak.”

A helyiek közül néhányan fenntartásokkal kezelték az első hullámban érkezett néhány betelepülő család megérkezését, főként azokat, akik előzetesen nem voltak a plébániával szorosabb kapcsolatban. A némileg pártatlan, külső szemlélőnek is tekinthető budapesti Gabinak is erős véleménye van a program kapcsán. Ekkor ő már szintén szemmel követhette a beköltözési folyamatot, és a plébánián aktívan tevékenykedő, de nem tősgyökeres tagként egy elfogulatlan nézőpontot képvisel. Ő nem feltétlenül látja felhőtlen sikertörténetnek az elmúlt évek ilyen terű változásait. A helyzetleírása kitér a régiók attitűdjére is:

„Ez a templomi projekt fel is frissítette egyféléképpen, de meg is bolygatta a közösséget. Olyan családok, akiknek szintén ebben az időben fiatal gyerekeik házasodtak meg, nagyon keményen nehezményezték, hogy az ő gyerekeik nem kaptak itt lehetőséget, holott ők a remeteszegiek eredetileg. Ők a kápolna létrehozásában is részt vettek, ehhez képest az ő gyerekeik el kellett költözzenek a város másik végébe, vagy akár teljesen máshova. És az odaköltöző, úgynevezett új családok számára is számtalan kihívást tartogatott. Ez azóta is téma.”

Ez a megkérdezett tősgyökeresek elmondásai alapján is alátámasztható. A gyerekkora óta Remeteszegen élő Roli szerint „az őshonos remeteszegiek között voltak, akik fájlalták, hogy nem az ő gyerekeik, nem az ő unokájuk kapott helyet, hanem valami idegenek”. A szintén tősgyökeres Emőke véleménye is egybeesik ezzel.

„Volt akit zavart, hogy itt mennyi család lett volna, aki úgymond jobban megérdemelte volna. Szerintem, de ez tényleg csak az én véleményem, László atyának nem volt erre

kapacitása, hogy válogassa az embereket és megítélje, hogy aztán rákenjék. Lehet ezért bízott meg mást, hogy keressen embereket, akik megfelelőek lennének a feladatára.”

A telkek felhasználásából fakadó nyíltabb vagy éppen rejtve maradt sértettségek egyaránt oldhatták a közösség egységét és nehezíthették az új lakók befogadását. Emellett az újaknak nem feltétlenül volt világos, hogy pontosan milyen kötelezettségeknek kell eleget tenniük. Ugyanakkor a projekt felülről való irányítottsága sem feltétlenül előnyös egy közösség kohéziójának kiépítése szempontjából (G. Fekete, 2013). A külső elit bevonása, és a régi közösség biztatása ennek elfogadására nem feltétlenül eredményez tartós és békés fejlődést.

V.3.3. Elit az elitben? A költözési hullámok

A betelepülés folyamata egy több, mint öt éves időszakot foglalt magába, amely során három hullámban érkeztek a kisgyerekes családok a templom mögötti telkekre épülő házakba. Az első hullám esetében a régi remeteszegi lakosok egy része még nem feltétlenül értett egyet a döntéssel, hogy az „idegeneké” legyen a terület, azonban ez inkább egy-egy elejtett megjegyzésben nyilvánult meg, mintsem direkt konfrontációban vagy nyílt ellenszenvben.

„A templom felszentelésekor hallottam egy-két embert összesúgni egymás között, hogy aztán mekkora házat építhettek ezek, miért ők kapták a telkeket. De emberek vagyunk, és néha beszélünk anélkül, hogy tudnánk a pontos hátterét a dolgoknak. Én úgy érzem, hogy a nénik és bácsik, akiket szentmisén látunk, már ismernek minket, tudják, hogy kik azok, akik a templom körüli térben laknak, ők kedvesen, szeretettel fordulnak hozzánk.”

Az első hullámban beköltöző kilenc család azonban szoros belső közösséget alkotva egymást támogatta az első években. Mivel közülük mindannyian egy belvárosi hitközsőség tagjai voltak egyetemista korukban, és később diplomás fiatal felnőttekként, a köztük lévő kötelékek már a kezdetektől túlmutattak egy átlagos szomszédi kapcsolaton. A legelső kikerkező családok egyik tagjának, Borinak, a kezdetektől fogva nagy álma volt egy hasonló szomszédságban élni.

„Én abszolút otthon érzem magam, nekem a lelkem már akkor örült, amikor kiderült, hogy a templom körüli telkekből mi is egyet megvásárolhatunk. Úgyhogy én ezzel indítottam, hogy

„hadd lakjam az Úr házában, életem minden napján.” Hát én úgy érzem, hogy az Úr házában lakom, legalábbis a kertjében. Úgyhogy én teljes mértékben otthon érzem magam.”

Az első hullámban beköltözött családok szinte kizárólag fiatal értelmiségi párokból álltak, többen közülük pedagógusként, néhányan igazgatóként és üzletemberként dolgoznak főállásban. Mivel az addig idősebb generációk és munkásemberek által lakott Remeteszegre szervezeten érkezett meg ez a csoport, a beköltözésük folyamata egy dzsentrifikációs hullámként is értelmezhető. Ezt alátámasztja Clay (1979) értelmezése is a fogalomról, amely alapján a dzsentrifikáció a magasabb státuszú vagy értelmiségi csoportok adott területre való áramlását jelenti (Clay, 1979).

Ennek értelmében a dzsentrifikáció különböző szakaszainak elméletével is vizsgálható a remeteszegi jelenség. A 2009 körül beköltözött első kilenc családból álló közösség így a dzsentrifikáció úttörő szakaszának a szereplője. Erre a csoportra az elmélet szerint a pénzügyi forrásokhoz és a társadalmi tőkéhez való nagyobb hozzáférés jellemző (Clay, 1979). Ez utóbbi megmutatkozik abban is, hogy alapvetően a programban való részvétel is a kapcsolatok révén válhatott lehetővé, mivel a belvárosi hitközség vezetőjének segítségével talált a potenciális fiatal jelöltekre László atya.

A második beköltözési hullám párhuzamba hozható a dzsentrifikáció bővülő szakaszával, ahol a szomszédság már mint attraktív helyszín van jelen a köztudatban (Clay, 1979). A második hullámban érkező néhány család már kizárólag a László atyával való kapcsolat révén került Remeteszegre. Egy ekkor a programba bevett házaspár tagjai, Kinga és Tamás a következőképpen emlékeznek vissza erre az időszakra:

„A férjem ismerte László atyát, és ő bevett minket a programjába. Így tehát nem az eredeti kilenc családhoz tartozunk mi, hanem a hozzácsatolódó hátsó öt családhoz.”

„Le kellett adjunk egy pályázatot amiben meg kellett írunk, hogy mi mivel tudnánk a plébánia hasznára lenni. Ez majdnem három évig bírálódott el, tehát egy nagyon lassú folyamat volt. Már le is mondtuk róla, de egyszer csak László atya szólt, hogy imádkozzatok, mert sínen van az ügy. Azután még egy év eltelt, végül egy szimbolikus összegért, valami 1500-2000 euróért meg is tudtuk venni a telket.”

A visszaemlékezéseikben megfigyelhető volt, hogy az elsőként beköltözött néhány családra „őslakosokként” referálnak, holott ezek a párok is alig néhány évvel érkeztek korábban Remeteszegre. Kinga azt is kiemelte, hogy „nem is igazán lehetett megkülönböztetni, hogy kik a régiek és kik az újak”. Ebből arra lehet következtetni, hogy az első hullámban érkező családok a kezdetekben tapasztalt surlódások ellenére végül sikeresen integrálódni tudtak a tősgyökeres remeteszegiek közösségébe.

Ez a plébánia felé irányuló önkéntes alapú közösségi szolgálatuknak is köszönhető, ugyanis a helyi közösséggel való társadalmi azonosulás nagyban hozzájárul a helyi identitás kialakításához és a kölcsönös bizalom kiépítéséhez (Bowe és mtsai., 2020). Néhányan a betelepülők közül hittanórákat tartottak, volt, aki gyerekfoglalkozásokat vezetett, vagy a plébánia mindennapjaiban segédkezett. Ezzel jelentősen megkönnyítették az újabb beköltözni vágyó családok helyzetét is, mivel felőlük a helyiek már egyáltalán nem fordultak gyanakvással.

A plébánia részéről, a templomi miséken, vagy egy-egy közösségi alkalmon sosem éreztem ellenszenvet, normális kapcsolódások voltak. Soha senki nem bántott meg a régiek közül, nem volt miért bármi negatívát tapasztaljak a régi a plébánián.”

Kinga fenti élménye férje visszaemlékezésében is hasonlóképpen jelenik meg, szerinte „*akik már itt voltak, nagyon befogadóak voltak, nem volt semmi gond*”. Időközben a templom mögötti családok közös belsős, összerázó és a hitük megélésével kapcsolatos programokat is szerveztek egymás között: húsvétkor hagyományos locsolkodást tartottak, zarándokolni és túrázni jártak, esténként közös imákon vettek részt.

A harmadik hullám, a dzsentrifikáció serdülő szakasza során már kevesebb család érkezett Remeteszegre, de ez a szám a terület limitáltsága miatt volt alacsony. Ők már tisztában voltak a rájuk váró kihívásokkal, tudták, hogy kihez kell fordulni tanácsért. Ahogy ezt az elmélet is tükrözi, a dzsentrifikáció ezen szakaszán a befektetés már biztonságosnak tekinthető (Clay, 1979). Ami a helyi közösség dinamikáját illeti, a 2015 körül beköltöző harmadik hullámos családok már egy némileg összeszokott szomszédság új tagjaiként jelentek meg.

„Amikor mi építkeztünk, akkor éreztem, hogy azért kicsit ez új, tehát meg kellett jönni. Volt, aki már itt lakott évek óta. Akik összeszokottan érkeztek, például a belvárosi hitközösséghez tartozó személyek, ők inkább együtt vannak, akik a második hullámosok voltak, azok szintén. Ez aztán tompult, de azért még most is érződik. Van néhány család, aki szinte semmiben sem

vesz részt, vagy csak nagyon ritkán jön, tehát különböző módon kapcsolódnak egymáshoz a családok.”

A harmadik hullámos Béla beszámolójából tehát kiderül, hogy a templom mögötti közösség sem alkot egy homogén társaságot. Az elmúlt években a dzsentrifikációs folyamat a végéhez ért, a telkek mind elkeltek, és a húsz család közösségi életét immár nem formálhatja át az újabb családok beáramlása. Azonban az összezörrenésekből és a belső konfliktusokból az ittélők számából és közelségéből adódóan nem volt hiány az elmúlt 10-15 év alatt. Ezek közül néhányat a mai napig nem sikerült teljesen megoldaniuk.

V.4. A fő konfliktusforrások

A templom szomszédságában élő családokból alkotott közösség a külső, tősgyökeres remeteszegi szemlélők számára egységes csoportnak tűnik. A belső konfliktusait nem feltétlenül osztják meg a plébánia tagjaival, így látszólag békében élnek egymás szomszédságában. A tősgyökeres remeteszegiek gyerekkora óta Remeteszegen élő Roli, aki egyben a plébánia sekrestyéje is, bizonyos szempontból idilli közösségként tekint rájuk.

„Valamilyen szinten ők legjobb barátok, mintha nem tudnánk odaférközni. Például én dumálós kapcsolatban vagyok egy párukkal, de azért érződik, hogy ők egymás mellett laknak. Mondjuk aki nagyon fel akart zárkózni közéjük, annak szerintem volt lehetősége, de szerintem az az igazi közösség, amikor együtt is laktok, együtt esztek, és együtt keltek, és egymásnak segítetek. A gyerekek is például nagyon össze vannak szokva.”

Azonban az ottélő családok tapasztalata nem minden esetben ezt tükrözi. A második hullámban érkezett Kinga például pont a gyerekek közti kiközösítést emelte ki, mint a közösségben jelenlévő egyik probléma. Számára ez egy fájó pont, ami a mai napig ráhatással van a mindennapjaikra.

„Mint bármelyik más közösségben, itt is előbb vagy utóbb megjelennek a klikkesedések, a szimpátiák és antipátiák. Én egy nehezebb esetű személy vagyok, így a gyerekeim is egy kicsit azok, nehezebben tudunk alkalmazkodni szituációkhoz, és emiatt az elmúlt 12 év alatt voltak helyzetek, hogy egy-egy gyerekemmel kapcsán kialakultak konfliktusok, amiket én túlreagáltam, amikben sérültünk.”

A beszélgetés során azonban kiderült, hogy az ehhez kapcsolódó neheztelés és sértődöttség nem feltétlenül a gyerekek konfliktusaiból fakad, hanem a családok közti anyagi különbségekből. Kinga és Tamás például saját bevallásuk szerint nem tartoznak a közösség tehetősebb rétegébe, ez pedig egy bizonyos szintű szorongást okoz bennük. Elmondásuk szerint megesik, hogy a saját belső vívódásaikat kivetítik egy-egy közösségen belüli konfliktusra, túlreagálva azt.

„Nem azt mondom, hogy mi vagyunk a legszegényebb család a cégvezetők, mindenfélék között, de az utolsó háromban benne vagyunk. Ha azt nézem, hogy a mások gyerekei hova mennek vakációzni vagy nyaralni, és én mit tudok megengedni nekik... akkor sem érem utol, ha három életet dolgozok.”

„Volt, hogy a gyerekeimet ért sérelmeket túlságosan felnagyítottam, és úgy gondoltam, hogy az is onnan jön, hogy a gyerekek nem tudnak úgy kiállni önmagukért, mert mi anyagilag nem vagyunk az az erős család.”

A családok pénzügyi helyzetének különbségei azonban egy-egy közösen megvalósítandó projekt esetében vezetnek a legtöbb konfliktushoz. Az infrastruktúrával kapcsolatos fejlesztések finanszírozását például bevételtől és jóléttől függetlenül mindhárom beköltözési hullám tagjai megemlítették, mint a közösségben konstans jelenlevő problémát. A 2015-ben beköltözött Béla inkább a projektek menedzselésével és az ehhez kapcsolódó kommunikációval elégedetlen.

„Feszültség akkor van, ha például fel kell újítani az utat, ki akar hozzájárulni, ki nem, mennyivel. Mindenkinek van egy elképzelése, hogyan kellene csinálni, van, aki ennek a motra, van, aki mellette kommentál, van, aki figyelembe se veszi, csak felébred a végén, hogy jaj, most miért kell fizetni?”

A szerényebb vagyoni háttérrel rendelkező Tamás például inkább a közmunkát részesítené előnyben, a kiadások minimalizálása érdekében. Az ő olvasatában a családok betelepítésének eredeti, de már az első hullám beköltözése előtt megvétőzött víziója az volt, hogy egy

életközösség jöjjön létre, amelyben a családok remeteszerű életstílusban élnek, „minden ház egyforma, nincs bevezetve, csak villany, víz”. Ehhez képest kifejezetten sok költséggel járt és jár a templom mögötti rész korszerűsítése.

Összességében, a közösségen belüli problémák nem a régiek és az újak között jelennek meg. A megkérdezett tősgyökeres remeteszegiek közül egyikőjük sem érzi azt, hogy az új családok tudatosan elszigetelődnének a régi közösség tagjai elől, a fizikai közelségükből is adódó szorosabb kapcsolatok kialakulása köztük viszont tagadhatatlan. A problémák a szoros együttélésből, a társadalmi-jövedelmi státusz szintjének családok közötti eltéréséből, és a közös projektek kivitelezéséből adódnak.

„Semmiképpen nem beszélhetünk rossz szándékról, emberi összeférhetetlenség vagy személyiségekből adódó konfliktusok vannak, ami szerintem természetes. De alapvetően a hangulat az jó, mindenki törekszik arra, hogy az esetleges feszültségeket ne seperjük szőnyeg alá, hanem át legyenek beszélve, amennyire lehetséges ennyiféle ember között. Mindenki ott van az a hozzáállás, hogy jó szomszéd akar lenni, és próbál mindent megtenni ezért.”

V.5. A kezdeményezés sikeressége

„A régi remeteszeget csak egy egyházi közösség tudta felemelni, egy plébánia, de a fiatalítást valaki el kellett kezdje, és ezzel magára kellett vállalja azt, hogy azzal fogják vádolni, hogy az időseket elhanyagolja, hogy kialakít magának egy ilyen értelmiségi kört, hogy egy kicsit elitizmusra törekszik. Ezt valakinek el kellett vállalni. Nem közel 30 év távlatából sem, hogy ez helyes volt-e. Most úgy látszik, hogy helyes volt.”

A pap tehát többnyire pozitívan értékeli az elmúlt évek változásait. A húsz beköltöző „elit” családból néhányan valóban eleget tettek az (egyébként hivatalosan nem megfogalmazott) elvárásnak, miszerint a közösség mozgatórugóiként központi szerepet kell vállaljanak a plébánia életében. Közülük néhányan tagjai annak a döntéshozó csoportnak is, amely a pap által még a kezdetekben eltörölt egyháztanács egy modern verziójaként hivatott funkcionálni. Ebben a tősgyökeres remeteszegiek véleménye is be van csatornázva két képviselő által.

A dzsentifikációs folyamat a hátulütői ellenére kedvező dinamikát is kialakíthat a régiek és az újak között, például a hátrányosabb helyzetű helyiek az új kapcsolatok révén könnyebben juthatnak a szükséges erőforrásokhoz (Tomay, 2019). Erre a remeteszegi plébánia életében a

leginkább kiemelkedő példa a koronavírus-járvány alatt zajlott, amikor is a templom mögötti közösség tagjai kamerákat és mikrofonokat szereltek fel, hogy a misét otthonról is, biztonságosan követni lehessen a híveknek. Ezen kívül létrejött egy csoport, amely kifejezetten a remeteszegi és ennek közelében élő idősök felkarolását vette és veszi célba, a tagok sorra látogatják az özvegy és beteg lakókat, ételt és gyógyszereket biztosítva számukra. Emellett elindultak olyan kezdeményezések is, mint a senior torna, különböző tematikájú szülőtalálkozók, férfitalálkozók, a kórus vagy a zenecsoporthoz.

A betelepítési terv sikeressége azonban azért is vethet fel kételyeket, mivel a szervezésben a tősgyökeres remeteszegiek legalább annyira kiveszik a részüket, mint az új elit. Gabi például nem támogatja az új elit réteget létrehozó programokat, mivel szerinte ez teljes mértékben organikusan, a közösségből kellene kifejlődjön.

„A gyakorlat az, hogy a közösségek szervesen épülnek. Tehát ha veszel egy méhkaptárt, és abba beleteszel egy idegen királynőt, akkor azt meg fogják ölni. A királynő belülről kell teremjen. Úgyhogy ez a modell, amit a pap elméletileg elgondolt, vagy valahol látott esetleg, ez neki sem jött be. Tehát ha most megnézed a hátsó családokat, ugyanazt a heterogenitást fogod tapasztalni az aktivitásban akkor is, ha húsz olyan családot veszel, akik eredeti remeteszegiek.”

A kívülről hozott „közösségi mag” ezek szerint nem tudta mindenki számára beváltani a hozzá fűzött reményeket. Ennek ellenére Gabi sem gondolja, hogy a terv kudarcba fulladt volna. Az új családok, ha nem is mindannyiuk, de többnyire részt vesznek a közösség életében. A stratégia elit-alakító aspektusával azonban egyáltalán nem ért egyet, mivel szerinte olyan, hogy vallási elit, nincs. Emellett azt is kifogásolja, hogy a kiválasztás egy komoly kritériumrendszer, vagy valódi belső indíttatás helyett inkább networking alapon jött létre. De ha már megtörtént az értelmiségiek beköltöztetése, véleménye szerint nemcsak a régi közösséget kellene az aktív befogadásra sarkallni, hanem az újakat is a beolvadásra.

„A kiválasztáskor elmondtam volna azt, hogy ezeket az anyagi jutalékokat ajándékba kapjátok, és hogy most belekerültetek egy helyzetbe, ahol már van egy közösség. Nektek az a dolgotok, hogy ebbe integrálódjatok, és legyetek egyfajta kovászai ennek a közösségnek. De a kovász az nem egy elit. A kettő között óriási különbség van. A kovász az feloldódik. Az

gyakorlatilag a kész süteményben észrevétlen, mert hogyha a kész sütemény kovász ízű, akkor elég nagy baj van.”

Ezt a véleményt azonban a beköltözők közül is osztják néhányan. A második hullámban betelepülő Tamás is hasonlóképpen vélekedik. Emellett ő a programmal kapcsolatos legfőbb kritikaként a keretrendszer és az alapok lefektetésének hiányát nevezi meg.

„Ha most újra kéne az egészet kezdenem, akkor biztosan teljesen másképp csinálnám. Leülnék az összes családdal és nem épp szerződést íratnék, de nagyon kivészném azt a részt, hogy miért szeretnék ideköltözni, csak az olcsó telek miatt vagy mert tényleg hiszünk benne, és hogy milyen közösséget tudnánk alkotni együtt. Önmagában minden család más, ahhoz, hogy ez működjön nagyon szigorú alapokat kéne lefektetni, és egy irányba kellene nézni, és arrafelé haladni.”

A jelenlegi felállás szerint tehát az új lakók inkább egymásra fókuszálva alakítottak ki egy kis mikrotársadalmat. Egymás közvetlen szomszédságában a sok kisgyerek barátságán keresztül is erősödtek ezek a kapcsolatok. Az integráció nem valósult meg teljes mértékben, és Gabi szerint nem is feltétlenül fog, azonban a konfliktusok inkább a szűk közösségen belül alakulnak ki, nem pedig a régiiek és az újak közti feszültség miatt. A közösségi élet és a beilleszkedés nehézségei, illetve az utóbbi évek egyéb kihívásai ellenére viszont a megkérdezettek közül mindannyian jó döntésként értékelik a beköltözést.

„Nem mondanám azt, hogy nincsenek feszültségek, de kirekesztés az nincs. Különböző élethelyzetű, életállapotú emberek vannak az utcánkban. Néha azt szoktuk mondani, hogy a társadalom kicsiben le van képezve teljes egészében az utcánkban, például sajnos volt már válás is, van kemény betegséggel küzdő ember is, mindenféle élethelyzetű ember van az utcánkban, de úgy gondolom, hogy azért igyekszünk figyelni egymásra.”

A megkérdezett házaspár női tagja, Kinga életében voltak olyan időszakok, amikor úgy gondolta, hogy ez nem a megfelelő környezet az ő és családja számára. Azonban több, mint tíz év távlatából úgy értékeli, hogy a problémák ellenére sikerült kialakítaniuk egy olyan megtartó közeget, amely nemcsak a gyerekekre, hanem az öreggő válást is szebbé és kellemesebbé teszi majd.

„Úgy gondolom, hogy hatalmas érték van abban, hogy itt lakunk, és a gyerekeink is ilyen értékrendben nőnek fel, itt vannak a barátaik, itt vannak kötődéseik is. Amellett, hogy mi itt szomszédok vagyunk, vannak közösségek, ahol nők és férfiak külön összejárnak. A női közösségben a tizenhét tag közül heten ebben az utcában lakunk. Többek vagyunk egymás számára, mint szomszédasszonyok, szoktunk poénkodni, hogy ha a gyerekek kirepülnek, mi majd együtt megöregszünk, ez egy pozitív jövő például az én számomra.”

Összességében, bár egyelőre nem észrevehetően „kovázként” épültek be az új családok tagjai a már meglévő közösségbe, a plébánia manapság népszerűbb mint valaha, és ez az ő proaktivitásuknak és fejlesztéseiknek is köszönhető. Az alapvetően felülről irányított, a fejlesztés érdekében elindított beköltözési hullámokban érkező családok a közösség megerősítése és a helyi identitás kialakítása érdekében endogén stratégiákat alkalmaztak. Ennek értelmében kiemelkedő szerepet kapott a társadalmi részvétel és a közösség tagjainak ösztönzése is (Bowe és mtsai., 2020), így tehát az exogén közösségfejlesztési program összeért az alulról szerveződő stratégiákkal. A sikeres projektek, a régiekkel kialakított jó viszony, a helyi katolikus gyülekezetet segítő altruista tevékenységek és a már meglévő, akár kisebb közösségekbe való beilleszkedés mind indikátorai lehetnek a fejlesztési szándékú dzsentrifikációs program eredményességének.

V.6. Jövőkép

A beköltözött családok gyerekei lassan kirepülnek, néhányan az idősebbek közül már most más városokba járnak egyetemre. A helyi kötődés kialakításában a szülők a felelősségüket a példamutatásban látják. A harmadik hullámban beköltözött Béla a következőképpen látja a helyzetet:

„A mi felelősségünk igazából megmutatni azt, hogy közösségben élni jó, néha nehéz, de jobb, mint magányosan és teljesen elidegenedve a szomszédoktól, a környezettől, a plébániától és így tovább. Most nekem is van három gyermekem, és én abban reménykedem, hátha egyik-másik, akár az ő gyermekeivel itt él majd, de ez már nem a mi sztorink, ezt már ők döntik el.”

Bár a templom mögötti közösség kisgyerekei a plébánia jelenlegi fiataljainak nagy százalékát teszik ki, úgy tűnik kisgyerekes családokból a közösségben ezután sem lesz hiány, ez a pap családorientált stílusának és karizmatikus lendületének is köszönhető.

Általa rengeteg olyan hívő is jár a templomba, aki hivatalosan nem a remeteszegi plébánia tagja. Az ő adományaik például jelentősen hozzájárultak a fűtésszezon átvészeléséhez a megemelkedett gázárak idején. Ez alátámasztja Horváth és Rechnitzer (2013) elméletét, amely szerint szükség lehet egy központi befolyásos személyre, aki képviselni tudja a helyi közösség érdekeit. A tősgyökeres Roli is László atyához köti a plébánia vonzerejét.

„Azt figyelem meg, hogy egyfolytában nagypocakosok, kisgyerekesek jönnek. Szerintem lehet az is az ok erre, hogy László atya ugye szervezi a jegyeskurzust, és ott megismerik, tetszik az ő stílusa, és onnan elkezdenek hozzánk járni, odacsalsa ez őket. És lehet, hogy nem is remeteszegiek, de elkezdenek a mi plébániánk közösségének a tagjai lenni. És lehet, hogy ha lehetőségük adódik, azt mondják, hogy gyere, költözzünk a remeteszegre, mert nekem ez tetszik.”

Ami a beköltöző családokat illeti, a megkérdezettek közül mindannyian Remeteszegen, a plébánia szomszédságában képzelik el a hosszútávú jövőjüket. Emellett készek vállalni az ezzel járó felelősséget, és a gyerekek kiköltözése után is szeretnének a plébánia aktív tagjaiként a közösség hasznára lenni.

„Mert hát a plébániához tartozom. Én úgy gondolom, hogy ez valahol kutya kötelességem, tehát hogyha ide tartozom, akkor ez olyan, mint a család.”

VI. Összefoglalás

A dolgozat a Remeteszegen élő katolikus hitközösség példáján át szemlélteti a dzsentrifikáció megosztó közösségi hatásait, és taglalja az ezt kiváltó, felülről szerveződő fejlesztési stratégia hatékonyságát. Az elméleti háttér keretein belül elsőként a vidék- és területfejlesztés eszközeinek bemutatására került sor, majd az elit szerepének és a lokális elit fontosságának kifejtése következett. Az endogén fejlesztések fontosságának kihangsúlyozása és az alulról szerveződő stratégiákban való részvételi hajlandóság vizsgálata után a közösségek

dinamikájának elemzése került bemutatásra, majd a településrész és a módszertan ismertetését az interjúk eredményei követték.

Az interjúk során árnyaltabb kép alakult ki a közösség működéséről, és az látszik, hogy a közösségen belül vannak konfliktusok és törésvonalak, valamint a családpasztorációs program nem volt maradéktalanul sikeres a beköltözött elit integrálásában. Emellett a lokális elit szerepének meghatározásánál az elméleti áttekintésben taglalt teória beigazolódni látszott, mely szerint egy új elitcsoport leginkább a minél korábbi integráció és beágyazódás által válhat egy közösség teljes tagjává és annak hasznára. Ily módon megelőzhető, hogy az újonnan betelepült lakosokból egy zártabb mikrotársadalom alakuljon ki. A vizsgált plébániai közösség életében azonban az integrációs folyamat még mindig zajlik, így a beolvadás mértékének és eredményességének objektív kiértékelése nem feltétlenül lehetséges, azonban a családok betelepülésének pozitív vonzatai és a közösség hitéletére gyakorolt jótékony hatásai tagadhatatlanok.

Remeteszeg esetében további kérdések merülhetnek fel a közösség jövőjével kapcsolatban, legfőképpen az, hogy az elmúlt tizenöt év során elindult folyamatok eredményeképp végül megszülethet-e az egységes helyi identitás, valamint hogy a pap esetleges távozásával fenntartható-e a hívők és a családok számában mérhető pozitív tendencia. Azonban e kérdések megválaszolására csak évek múltán kerülhet sor és további kutatások szükségesek.

VII. Felhasznált irodalom

- Bartha, Z. (2017). *Egy városrész története. Marosvásárhely a Vámos-hídon túl*. Garabonciás Kiadó.
- Bourdieu, P. (1998). Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke. In: Lengyel, Gy., Szántó, Z. (szerk.): *Tőkefajták: A társadalmi és kulturális erőforrások szociológiája* (pp. 431–445). Aula Kiadó.
- Bowe, M., Gray, D., Stevenson, C., McNamara, N., Wakefield, J. R. H., Kellezi, B., Wilson, I., Cleveland, M., Mair, E., Halder, M., & Costa, S. (2020). A social cure in the community: A mixed-method exploration of the role of social identity in the experiences and well-being of community volunteers. *European Journal of Social Psychology*, 50(7), 1523–1539. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2706>
- Clay, P. L. (1979). *Neighborhood Renewal: Middle-class Resettlement and Incumbent Upgrading in American Neighborhoods*. Lexington Books.
- G. Fekete, É. (2013). Integrált vidékfejlesztés. *Miskolc: Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar*.
- Horváth, E., & Rechnitzer, J. (2013). *Kicsik között a legkisebbek – A törpefalvak sikerének kulcstényezői* [Audio recording]. SzE RGDI.
- Hunter, A. (1993). Local Knowledge And Local Power: Notes on the Ethnography of Local Community Elites. *Journal of Contemporary Ethnography*, 22(1), 36–58. <https://doi.org/10.1177/089124193022001004>
- Finta, I. (2015). Az integrált terület- és vidékfejlesztés eszközei és korlátai Magyarországon. *Tér és Társadalom*, 29(1): 132-148. <https://doi.org/10.17649/TET.29.1.2673>
- Kiss, D. (2010). Az erdélyi magyarság vallásosságának sajátosságai. *Erdélyi Társadalom*, 8, 71–87.
- Kovách, I. (2012). *A Vidék Az Ezredfordulón. A jelenkori magyar vidéki társadalom szerkezeti és hatalmi változásai*. (pp. 32-41). Argumentum Kiadó.
- Kuyunsa, B. (1984). The Priest as a Change Agent. *Community Development Journal*, 19(4), 252–260.
- Nemes G. (2018). A társadalmi innováció és integrált vidékfejlesztés – két jó gyakorlat. *Észak-Magyarországi Stratégiai Füzetek*, 15(3):71
- Rechnitzer J. (2010). Elit a területi folyamatokban – Előszó egy kutatási programhoz. *Tér és Társadalom*, 24(2), Article 2. <https://doi.org/10.17649/TET.24.2.1309>

- Rogers, E. M., & Shoemaker, F. F. (1971). *Communication of Innovations; A Cross-Cultural Approach*. The Free Press, 866 Third Avenue, New York, N.
- Tomay K. (2019). Az összekötő társadalmi tőke (újra)termelődésének terei: A városi és vidéki dzsentrifikáció szerepe a vállalkozói és innovációs ökoszisztémákban. *Replika*, 2019(111): 43-62. <https://doi.org/10.32564/111.4>
- Tomay K., & Völgyi B. (2022). Közösség és dzsentrifikáció egy vidéki településen. *Szociológiai Szemle*, 32(1): 65-87. <https://doi.org/10.51624/SzocSzemle.2022.1.4>
- Wilson, J., & Janoski, T. (1995). The Contribution of Religion to Volunteer Work. *Sociology of Religion*, 56(2), 137–152. <https://doi.org/10.2307/3711760>